

Een pareltje

Ellen Lindberg in *Norsk Shakespeartidskrift* online

TgSTAN verzorgt i.s.m. Maatschappij Discordia een gastoptreden op het Fossefestival met Warm/Varmt van Jon Fosse. In zaal 3 van Det Norske Teatret wordt een bedachtzaam studio-theater uitgevoerd. Het is sober en eenvoudig, maar zeer precies, en bevat naast weemoed, verdriet en troost ook een warme, plezierige humor.

TgSTAN past perfect bij Fosses teksten. Het lichtvoetige, maar precieze spel dat niet psychologiseert weet de rijkdom aan nuance in de eenvoudige tekst over he voetlicht te tillen. Na afloop van de relatief korte voorstelling zijn mijn gezichtsspieren stijf – zo breed heb ik de hele tijd zitten grijnzen. Er zit een heleboel humor in Fosses teksten, maar het gebeurt niet vaak dat dat ook mag meespelen in een opvoering van de tekst. Het was de duistere, gestaag opborrelende humor, die onmiddellijk een Fosse-fan van mij maakte toen ik ‘Og no kan hunden komme’ jaren geleden voor het eerst las.

Maar alles is niet alleen maar leuk

De tijd gaat voorbij. We worden allemaal ouder. Ook de spelers van tgSTAN, wat maakt dat precies deze tekst op dit moment zo goed bij ze past – ik kom daarop terug. Het gezelschap heeft de afgelopen decennia meerdere keren in Noorwegen gespeeld. (....)

Ja, het is warm

Zaal 3 is in een studio veranderd. Midden op de vloer staan twee simpele tafels bovenop iets dat eruitziet als metalen gewichten – misschien om op te hogen? Drie gloeilampen hangen laag in de ruimte. Op de tafels liggen kleine requisieten – wat kleine spulletjes, waterglazen, waterflessen, aantekeningen en scripts. Op de achtergrond klinkt lichte jazz. Acteurs Damiaan De Schrijver, Matthias de Koning en Annette Kouwenhoven zitten of bewegen zich rond op de speelvloer. De sfeer is rustig en aangenaam. Het publiek zit op zijn plek, het licht in de zaal gaat langzaam uit. De acteurs praten onderling wat in het Vlaams. Ze kijken omhoog naar de theaterspots, kijken even naar ons en een beetje om zich heen. Ze trekken de aandacht naar zich toe. Eenvoudig en elegant. We zijn er allemaal klaar voor. Nou ja – eerst moeten de acteurs hun zakken nog leegmaken: mobiele telefoons, rommeltjes, portemonnees en losse dingetjes. Alles wordt op tafel gelegd. Dan zijn we er klaar voor.

Heldere tekst

In *Warm* ontmoeten drie personages – de Eerste Man, de Tweede Man en de Vrouw – elkaar langs een kade¹. Het is lang geleden dat ze elkaar voor het laatst hebben gezien. Kennen ze elkaar eigenlijk wel? Wat voor relaties hebben ze gehad? Wanneer hebben ze elkaar voor het eerst ontmoet? Was dat hier? Langs deze kade? Ze weten het niet zeker.

Het zijn de twee mannen – Damiaan De Schrijver, Matthias de Koning – die beginnen. Ze staan elk aan hun eigen kant van de vloer en praten met elkaar. Annette Kouwenhoven staat in het midden en leest mee in het script. Ze is een soort souffleur, of een observator, of een scenisch hulpmiddel. Deze functie wordt tussen de drie afgewisseld naarmate het stuk vordert.

De acteurs van STAN staan bekend om hun zeer bewuste houding tegenover de tekst

¹ Een *kai* is eigenlijk echt een kade(muur) langs het water, of anders een houten steiger langs de waterkant. Een pier steekt uit, dat doet dit niet. Maar jullie mogen ervan maken wat je wilt natuurlijk.

die ze opvoeren. Hier ook. Het lijkt zo simpel en ongekunsteld, zo zonder grote gebaren en innerlijke psychologisering, maar ze werken met gevoel voor taal en voor de vele interpretatiemogelijkheden die deze typische Fossetekst bezit, met zijn repetities en minimalisme.

De tijd die voorbij is

De relaties tussen de drie personages staan centraal, maar alles is open. Ze hebben kinderen. Misschien hebben ze samen kinderen? Wie is er met wie gegaan? Waar zijn ze elkaar tegengekomen en waar zijn ze nu? Maar het was zomer. Het was een warme zomerdag. Zij wilde zwemmen. De mannen niet. Ze droeg een zwart badpak. De mannen vonden dat ze er daarin goed uitzag. Maar hoe lagen de verhoudingen toen ze elkaar de laatste keer zagen? Ze herinneren het zich niet. Het is zo lang geleden.

Dit is het punt waarop de werkelijke leeftijd van de acteurs mee gaat spelen. Ze hebben een lang leven achter zich. Voor ons die ernaar kijken roept de voorstelling ontroering op. Hij is diep menselijk. Het is een ontmoeting tussen mensen die lang geleden misschien een warme relatie hadden. Nadat er veel water naar de zee is gevloeid, treffen ze elkaar weer. Woorden en herinneringen zijn verloren gegaan. De tijd die voorbij is, de tijd die ertussen ligt, is als een groot, donker, fluwelig gat. Over al die tussenliggende jaren weten we niets.

De kade – een grensgebied

Deze spelers staan bekend om hun goede timing. Het is die timing die ervoor zorgt dat de humor in de dialogen zo goed overeind blijft. Ze pareren met vaart en effectief. Tegelijkertijd brengen ze de tekst tot leven en scheppen een veelvoud van mogelijkheden tot interpretatie. Ja, er is hier veel zachtzinnige humor, maar er ligt ook een grote weemoed in het feit dat de tijd voorbij is gegaan. En waar zijn ze nu? Ze weten het niet precies, maar er zijn wat aanwijzingen, die ze niet expliciet noemen in de tekst, maar die we kennen binnen het Fosse-universum. Want de lach is er, rustig en vriendelijk. De warmte is er, de herinnering aan die prachtig mooie zomerdag van lang geleden. Een kostbaar kleinood in de herinnering. Maar ze bevinden zich aan een kade – een grensgebied tussen land en zee, misschien ook tussen leven en dood. De grote oceaan is daarbuiten. En de dood. Hij is daar zoals altijd bij Fosse. Het donker is daar. Het spreidt zich uit over hun herinnering. Ze weten het niet meer. Was het nou zus of zo? Wie zijn wij? Ten slotte klinken zowel Sartre als Beckett door in hun replieken:

Moeten we hier zijn?

We moeten hier zijn.

Acteurstheater

In het werk van STAN staat de acteur centraal. De acteur als mens, schepper en sociaal bewust handelend persoon.

Al sinds het begin in 1989 houden ze zich bezig met het op de acteur georiënteerde en het niet-dogmatische. Voor de meesten is het misschien al bekend, maar zelfs de naam van het gezelschap spiegelt die ondogmatische houding – S(top) T(hinking) A(bout) N(ames). Ze zijn zich sterk bewust van de ruimtes waarin ze spelen, met een oplettendheid jegens het publiek die lovenswaardig is. Tijdens *Warm* was er bijvoorbeeld iemand die de zaal verliet om even

later weer terug te komen. Dat is een handeling die plaatsvindt in de speelruimte, en de spelers nemen het mee zonder er al te veel aandacht aan te besteden, maar ze onderstrepen dat we ons samen in een theatergebeurtenis bevinden.

Het is precies die acteur als bewust sociaal handelend persoon, die ook al jaren het handelsmerk van het gezelschap is. Ze hebben bijvoorbeeld werk gecreëerd dat commentaar leverde op de situatie in Palestina (*The Tangible*). Nu duiken er hier volkomen nieuwe, verse theaterprojecten op, die misschien teruggrijpen op het werk van STAN. Het zijn door acteurs geïnitieerde projecten die absoluut van sociaal engagement blijken, zoals bijvoorbeeld *Sorte gutter gråter ikke* ('Zwarte jongens huilen niet') van sykt.domain. Dat is veelbelovend voor de voortzetting van het acteurstheater.

(online gepubliceerd 9 sept 2023)